

IV Zaključak

Izvešće o stanju okoliša koje je pred nama daje sliku stanja okoliša u RH temeljenu na prikupljenim dostupnim podacima iz različitih izvora, izračuna napravljenih na temelju tih podataka, ali u slučajevima nedostataka kvalitetnih podataka i stručnim procjenama.

Izvešće opisuje stanje pojedinih sastavnica okoliša – zraka, vode, tla, itd., ali obrađuje i sektore koji najviše utječu na kakvoću okoliša, kao što su industrija, energetika, promet, turizam, poljoprivreda, sa ciljem da se ocijene njihovi sumarni pritisci na okoliš.

Izrađeno na temelju odabranih pokazatelja (indikatora) Izvešće omogućuje sustavno praćenje stanja, napretka i efikasnosti primijenjenih mjera u pojedinom području kroz dulji vremenski period na nacionalnoj razini. Istodobno, prikaz stanja preko pokazatelja način je kako se stanje okoliša prati u većini zemalja EU, te se time omogućuje i usporedivost stanja okoliša u RH s drugim europskim državama.

1. Ocjena stanja

- **Zakonodavno i institucionalno jačanje u području zaštite okoliša**

Nakon donošenja prvih propisa u prvoj polovici 1990-ih godina, ostvaren je znatan pomak u institucionalnom i legislativnom smislu. Od 1997. godine donesen je niz novih zakona, pravilnika i uredbi koji se odnose na zaštitu pojedinih područja okoliša ili na sektore koji svojim aktivnostima utječu na kvalitetu sastavnica okoliša. Mnogi od njih su proteklih godina doradivani, revidirani ili ponovno izrađeni, te je većina već sada usuglašena s odgovarajućim propisima EU.

RH je 2002. godine dobila glavni strateški dokument u zaštiti okoliša – Nacionalnu strategiju zaštite okoliša, i provedbeni dokument Nacionalni plan djelovanja za okoliš.

Unatoč postignutom, pojedina važna područja još nisu uređena propisima. Izradba novoga Zakona o zaštiti okoliša predstavlja poseban izazov u postojećim okolnostima.

Ovo izvještajno razdoblje praćeno je jačanjem institucijskih kapaciteta u zaštiti okoliša. Proces je započet ustrojem Ministarstva zaštite okoliša i prostornoga uređenja, 2000. godine iz Državne uprave za zaštitu okoliša, kao odraz jačanja stava prema zaštiti okoliša. Preustrojem organizacije državne uprave koncem 2003. godine zaštita prirode prelazi u nadležnost Ministarstva kulture, ali se istodobno formira jako Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva. Krajem 2002. osniva se Agencija za zaštitu okoliša, kao centralno tijelo za prikupljanje i obradu informacija o okolišu te suradnju s odgovarajućim institucijama EU, a 2003. Fond za zaštitu okoliša i energetska učinkovitost, kao glavni financijski promotor projekata zaštite okoliša, što čini velik iskorak u mogućnosti financiranja zaštite okoliša i internalizacije dijela troška onečišćenja okoliša.

U promatranome razdoblju dolazi i do povećanja sredstava koja se osiguravaju iz proračuna RH za zaštitu okoliša i općenito povećanih ulaganja u zaštitu okoliša.

Proces pristupanja EU poslužio je kao svojevrsan katalizator, dajući okolišu važnost koju ima i zaslužuje, ubrzavajući mnoge aktivnosti, posebice one oko usklađivanja nacionalnoga zakonodavstva s pravnom stečevinom EU te usklađivanje hrvatskih sektorskih politika s europskim.

- Promjena opće društvene i poslovne klime prema pitanjima zaštite i očuvanja okoliša – javnost, NGOs, obrazovanje, znanost, gospodarstvo

Osjetljivost i zainteresiranost javnosti za pitanja okoliša očituje se u porastu broja nevladinih udruga koje se bave zaštitom okoliša, porastom s okolišem povezanih projekata i programa različitih udruga i organizacija, sve češćoj zastupljenosti okolišnih tema u dnevnome tisku ili u drugim medijima te u porastu pitanja upućenih nadležnim tijelima. Proces pristupanja EU čini dodatni pritisak na sve strane koje se bave pitanjima okoliša, a posebice na nadležne institucije, u smislu nužne podrške javnosti u obavljanju njihovih djelatnosti.

Znanstvene i obrazovne institucije također su prepoznale taj interes. Iako je broj tzv.eko-škola u RH, kao i uvođenje pojedinih tema iz zaštite okoliša u nastavne programe osnovnih i srednjih škola, u porastu, u sustavu obaveznoga obrazovanja zaštita okoliša nije zastupljena u potrebnoj mjeri. Na razini znanstvenih obrazovnih institucija situacija je povoljnija te je u porastu broj dodiplomskih i postdiplomskih programa i studija zaštite okoliša na nekoliko sveučilišta u RH.

S druge strane zaštita okoliša posljednjih godina prepoznata je i kao profitabilna poslovna mogućnost te je u porastu broj institucija, organizacija i tvrtka koji se bave jednim od segmenata zaštite okoliša: edukacijom, analitikom, praćenjem stanja, konzaltingom i operativnom provedbom.

- Efikasnost funkcioniranja sustava (razina primjene zacrtanoga, jasnoća nadležnosti, nadzor i sankcije)

Ukupno gledajući, unatoč uspjehu u pojedinim područjima, RH se susreće s velikim izazovima glede ispunjavanja zacrtanih ciljeva u zaštiti okoliša. Netransparentnost obveza i odgovornosti na institucionalnoj i administrativnoj razini, zakonodavna neusklađenost te nedostatak financija i dalje ostaju osnovnim zaprekama učinkovitijoj provedbi Nacionalne strategije zaštite okoliša i Nacionalnoga plana djelovanja za okoliš. Rascjepkanost nadležnosti nad pojedinim sastavnicama okoliša među raznim državnim tijelima ne pridonosi djelotvornosti praćenja stanja, planiranju i provedbi zaštite okoliša kao cjeline. Zapreke dosljednijoj provedbi zacrtanoga su i nedostatak, odnosno neusklađenost podzakonskih akata, ali i nedovoljno učinkovit nadzor nad provedbom propisanoga te odgovarajuće sankcije. Naime, iako u nizu slučajeva postoji odgovarajući zakonodavni i institucionalni okvir ne dolazi do dosljedne primjene zacrtanoga.

Premali broj inspektora, nedovoljna razina suradnje i koordinacije među raznim inspekcijskim tijelima te nedostaci u zakonodavstvu pri definiranju obveza i nadležnosti inspektora otežavaju nadzor. Na razini jedinica lokalne i područne samouprave još nije napravljen kvalitativan pomak u osiguranju potrebnih ljudskih i financijskih resursa za potrebe sve većega opsega posla zaštite okoliša.

- Stanje pojedinih sastavnica okoliša

S obzirom na specifičnosti pojedinih dijelova okoliša i različitu razinu kakvoće podataka teško je dati zajedničku zaključnu ocjenu stanja. U nekim segmentima postignut je velik napredak u odnosu na stanje u prošlom Izvješću, npr. u zaštiti zraka (koja se očituje i kroz bitno smanjenje emisija SO₂ i ustrojavanje sustava praćenja, nadzora i izvještavanja), druga područja, kao što je npr. gospodarenje otpadom, obilježena su nizom započelih aktivnosti na unapređenju stanja tijekom 2004/2005. godine čiji će se realni pozitivni dosezi moći procijeniti tek u sljedećem Izvješću, dok su sustavne aktivnosti za zaštitu i unapređenje stanja za pojedine sastavnice okoliša, npr. tla, tek u začetku i napredak ili pogoršanje stanja u cjelini nije realno moguće ocijeniti.

Na temelju prikupljenih podataka može se reći da stanje okoliša u cjelini nije lošije u odnosu na prošlo promatrano razdoblje bez obzira na pojačane pritiske svih sektora u tom razdoblju te neispunjavanje dijela ciljeva zacrtanih Nacionalnom strategijom zaštite okoliša i Nacionalnim planom djelovanja za okoliš.

U tablici u nastavku dane su ključne prepoznate odrednice po svakoj sastavnici okoliša i sektoru koji je obrađen ovim Izvješćem.

Tablica 1.

SEKTOR ILI PODRUČJE	KLJUČNE ZNAČAJKE STANJA
Prostor i stanovništvo	<ul style="list-style-type: none"> - Koncentracija stanovništva oko urbanih centara nastavlja se - Oko 4.700 ha zemljišta trajno je prenamijenjeno, promjene prostora 1990.–2000. manje nego u ostalim europskim državama - Negativan prirast stanovništva nije zaustavljen - Povećanje prometne infrastrukture - Intenzivna gradnja u obalnome području nije zaustavljena
Energetika	<ul style="list-style-type: none"> - Ukupna potrošnja energije raste, 2000.–2004. po stopi od 3,1% godišnje - Ukupna potrošnja po stanovniku u RH iznosi 53,3% u odnosu na EU15 - Emisija u zrak iz stacionarnih izvora smanjena - Porast korištenja plina u proizvodnji primarne energije - Korištenje energije iz obnovljivih izvora (vjetra, biomase) još je u začetku
Industrija	<ul style="list-style-type: none"> - Raste obujam industrijske proizvodnje, još ispod razine iz 1991. - Najveći porast u iskorištavanju mineralnih sirovina - Sanacije kamenoloma se ne provode - Porast interesa za zaštitu okoliša – uvođenje dobrovoljnih mjera ISO 14.000, EMS - Primjene novih obveza u smanjenju i kontroli emisija u zrak
Poljoprivreda	<ul style="list-style-type: none"> - Veličina i namjena poljoprivrednoga zemljišta nije bitno izmijenjena - Površine pod ekološkom poljoprivredom dosta rastu (2000.–2005.godine 600 puta), ali su još zanemarivo male, tj. 0,2% od ukupnih poljoprivrednih površina - Stočni fond raste, ali je još ispod predratnoga - Oko 450.000 poljoprivrednih gospodarstava, veličine je 8–17 ha - Kemijska i fizička degradacija poljoprivrednoga zemljišta nije zaustavljena
Šumarstvo	<ul style="list-style-type: none"> - Gospodarenje šumama temelji se na principima održivoga razvoja - Oštećenost šuma raste zbog prekograničnoga onečišćenja zraka - Započela je certifikacija šuma
Ribarstvo i akvakultura	<ul style="list-style-type: none"> - Godine 2003. proglašena je Zaštićena ekološko-ribolovna zona – bez učinaka - Održivo gospodarenje u otvorenome dijelu Jadrana teško je ostvarivo zbog razlike u veličini flote - Porast ribolovne flote, većinom brodovi male tonaže

	<ul style="list-style-type: none"> - Znatan porast ulova plave ribe, ulov bijele ribe blago raste - Proizvodnja u marikulturi raste, utjecaj na okolna staništa ne prati se sustavno - Proizvodnja u slatkovodnome uzgoju stagnira ili pada
Promet	<ul style="list-style-type: none"> - Povećava se nepovoljna struktura prometa – smanjenje javnoga prijevoza putnika, znatno povećanje cestovnoga prometa robe (1997.–2004.godine za 11 puta) - Porast broja vozila – osobnih za 39% - Udio olovnih benzina zanemariv - Kontrola izgaranja – obavezan eko-test uveden 2004.
Turizam	<ul style="list-style-type: none"> - Velika koncentracija pritiska u kratkome vremenskom razdoblju (sezoni) na obalnome području i otocima - Nedovoljno razvijena infrastruktura za povećanje smještajnih kapaciteta i luka/marina - Sustavno vrjednovanje turističkih resursa nije provedeno
Kemikalije	<ul style="list-style-type: none"> - Ustroj nadležnosti nije osigurao jedinstven pristup pitanjima gospodarenja kemikalijama - Nepostojanje jedinstvenoga sustava za praćenje prometa kemijskih tvari u RH
Zrak	<ul style="list-style-type: none"> - Veliko smanjenje emisija SO₂ i olova, smanjenje emisija postojanih organskih spojeva i dušikovih oksida - Kakvoća zraka u naseljima 1997.–2004.godine: 63% naselja sa I. kategorijom, 22% sa II. i 12% sa III. kategorijom kakvoće zraka - Kakvoća zraka ne prati se u 10 županija - Uspostava državne mreže za trajno praćenje kakvoće zraka - Znatan prekograničan unos onečišćenja zrakom
Klimatske promjene	<ul style="list-style-type: none"> - Nastojanja ispunjavanja obveza Kyotskoga protokola - U tijeku pregovori oko povećanje visine emisije za baznu godinu
Voda	<ul style="list-style-type: none"> - Veliko vodno bogatstvo, relativno nepovoljna prostorna i kalendarska raspodjela (ljeta, otoci) - Globalno kakvoća površinskih i podzemnih voda nije promijenjena - Povećan udio stanovništva s javnom vodoopskrbom (80%) - Povećan udio stanovništva priključena na javnu odvodnju (43%) - Nedovoljan broj uređaja, stupanj i efikasnost pročišćavanja otpadnih voda, posebno industrijskih
More	<ul style="list-style-type: none"> - Hrvatski dio Jadrana visoke je kakvoće; umjereno onečišćena određena poluzatvorena priobalna područja - Prema stupnju eutrofikacije dobre kakvoće i u prosjeku bez većih promjena, a opterećenja opasnim tvarima ispod graničnih vrijednosti - Zdravstvena kakvoća mora na plažama visoka (98,5%) - Pojačan promet opasnoga tereta - Broj uplovljavanja iz stranih luka povećan za oko 4 puta; problem

	<p>balastnih voda raste</p> <ul style="list-style-type: none"> - Od ukupna broja onečišćenja mora, 24% potječe s plovnih objekata - Broj marina udvostručio se 1997.–2004. - Nepostojanje integralnoga upravljanja obalnim područjem
Tlo	<ul style="list-style-type: none"> - Nepostojanje nužne regulative zaštite tla - Nepostojanje sustavnoga praćenja kakvoće tla - Neuvažavanje važnosti i ravnopravnosti tla kao sastavnice okoliša
Biološka raznolikost	<ul style="list-style-type: none"> - Biološka raznolikost u RH mnogo veća nego u Europi - Sistematizacija i inventarizacija tek započela kao i praćenje promjena - Znatna napredak od 2000. godine u izradbi Crvenih knjiga - Ugrožene vrste ujedno su postale zaštićene - Porast širenja invazivnih svojti - Zakonsko uređenje uporabe GMO-a u zatvorenim sustavima, pri uvođenju u okoliš i stavljanju na tržište - Poduzete mjere za zaštitu krških osobitosti - Započela izrada planova upravljanja zaštićenim područjima
Otpad	<ul style="list-style-type: none"> - Prosječno 295 kg/st. komunalnoga otpada u 2004.godini, uz porast za oko 20% u razdoblju 1997.–2004.godine - 283 odlagališta, od toga 23% legalnih ili u postupku legalizacije - Neispunjavanje obveza pojedinih sudionika procesa postupanja s otpadom - Zbrinjavanje opasnoga otpada nije sustavno riješeno - Osjetan napredak u sanaciji odlagališta te u primjeni načela - Onečišćivač plaća (ambalažni otpad)
Okoliš i zdravlje	<ul style="list-style-type: none"> - Nedostatak ciljanih istraživanja u slučaju specifičnih onečišćenja radnoga i životnoga okoliša i posljedica za ljudsko zdravlje

2. Preduvjeti za poboljšanje stanja i ključni zadatci

- Sustavno prikupljanje podataka

Usuglašavanje metodologije prikupljanja i obradbe podataka, odnosno uvođenje nacionalnih standarda koji će biti u skladu s EU normama jedna je od ključnih aktivnosti za osiguranje lakšega praćenja stanja okoliša i provedbe politike zaštite okoliša u RH.

- Bolja organiziranost države

Uspostavljanje kvalitetnih, funkcionalnih horizontalnih i vertikalnih veza na svim razinama državne administracije nužno će pridonijeti ne samo njezinoj većoj učinkovitosti, već i pravodobnom i usuglašenom djelovanju na zaštiti okoliša

- Uključivanje ciljeva zaštite okoliša na nacionalnoj razini u strateške planove i dokumente najznačajnijih sektora

Samo razumijevanje i uključivanje zahtjeva, potreba i ciljeva zaštite okoliša u planske i razvojne dokumente svih sektora koji su izvori pritiska na okoliš osigurat će dugoročnu zaštitu okoliša na državnoj razini.